

Opgave 1 De tweede slaap

De roman *De tweede slaap* van Robert Harris speelt in een verre toekomst. Vanuit die toekomst wordt teruggekeken naar ons huidige heden. Harris beschrijft de manier waarop techniek onze hedendaagse samenleving domineert. Zijn beschrijving klinkt pessimistisch:

tekst 1

We weten dat bijna iedereen, ook kinderen, van een apparaatje was voorzien dat hen in staat stelde om elkaar te zien en te horen, hoe ver ze ook van elkaar verwijderd mochten zijn; dat deze apparaten klein genoeg waren om in één hand te passen; dat ze vrijwel ogenblikkelijk toegang boden tot alle kennis, alle muziek en alle meningen en geschriften ter wereld; en dat ze in de loop der tijd het menselijk geheugen, het menselijke denkvermogen en zelfs het normale menselijke sociale verkeer geheel hebben verdrongen. Kortom, we weten dat deze apparaatjes over een bedwelmend vermogen beschikten, dat hun gebruikers niet alleen geestelijk verzwakte maar naar sommigen beweren ook tot waanzin dreef.

bron: Harris, De tweede slaap, Cargo 2019

- Harris' pessimisme heeft te maken met het tenietdoen van individuele autonomie en de ontlijving van het lichaam.
- 1p 1 Leg met tekst 1 uit dat mensen de vrijheid hebben om hun eigen behoeftes te bevredigen, maar daarmee ook hun individuele autonomie teniet kunnen doen.
- 2p 2 Beargumenteer of de ontlijving van het lichaam volgens jou een positieve ontwikkeling is, met:
- een definitie van het goede leven en
 - een kritiekpunt op Harris' pessimisme in tekst 1.

Harris laat in zijn roman de wereld zoals wij die nu kennen – vol mogelijkheden en luxe – ten onder gaan aan een technologische ramp. Op de puinhopen van deze ramp, waarbij het merendeel van de wereldbevolking is gestorven en complexe kennis en technologie verloren zijn gegaan, creëert een handjevol overlevenden een nieuwe, sobere samenleving.

Deze toekomst lijkt op de manier van leven in de middeleeuwen, met kleine, zelfvoorzienende gemeenschappen die zijn gebaseerd op ambachten. De personages Lady Durnston en kapitein Hancock, die een weverij heeft, hebben in het boek het volgende gesprek.

tekst 2

[Hancock:] ‘Onze weefgetouwen worden aangedreven door stromend water en gaan vaak kapot, voornamelijk omdat we geen invloed hebben op de waterstand in de rivier. In de lente en de winter stroomt die te snel, en in de zomer te traag. De natuur is de grootste rem op onze uitbreiding.’

‘Wel,’ zei Lady Durnston, ‘ik ben blij dat de natuur je ambities in bedwang houdt. Ik zou het jammer vinden om de oude levenswijze in het dorp te zien verdwijnen.’ [...]

[Hancock:] ‘Luister: van alle mannen in de vallei heb ik de helft in dienst. Omdat ze meer produceren dan vroeger, betaal ik ze meer. Daardoor hebben ze meer te besteden [...], en daardoor kunnen de marktkooplui en winkeliers meer waren inkopen. Zo wordt welvaart verspreid.’

bron: Harris, De tweede slaap, Cargo 2019

De weefgetouwen uit tekst 2 horen bij wat Martin Heidegger ‘oude techniek’ noemt.

- 2p **3** Leg uit wat volgens Heidegger het wezen van de oude techniek inhoudt, met:
- zijn begrip ‘waarheid’ (*aletheia*) en
 - het voorbeeld van de rivier in tekst 2.

Hancock lijkt in tekst 2 te verlangen naar wat Heidegger ‘moderne techniek’ noemt. Aan het wezen van de moderne techniek kleven volgens Heidegger drie gevaren. Eén gevaar is dat de mens in de moderne techniek een bestelbaar bestand wordt en zijn menselijkheid verliest.

- 2p **4** Leg uit dat Hancocks houding ten opzichte van de natuur de **twee andere** door Heidegger genoemde gevaren van de moderne techniek in zich draagt.

Lady Durnston oppert in tekst 2 dat de natuur kan helpen om de oude levenswijze in het dorp te behouden. Dit idee zou ze kunnen onderbouwen met Hannah Arendts opvatting dat het ideaal van de *animal laborans* leidt tot een economie van verspilling en ‘het verlies van ons tehuis’.

- 4p **5** Geef weer wat Arendt verstaat onder ‘arbeid’.
 Leg vervolgens uit dat Marx’ ideaal van de *animal laborans* volgens Arendt leidt tot een economie van verspilling.
 Leg tot slot uit dat Lady Durnston haar idee over de natuur tegenover Hancock kan onderbouwen met de opvattingen van Arendt dat:
- het ideaal van de *animal laborans* leidt tot een economie van verspilling en
 - de natuur niet louter een consumptiegoed is.

De toekomstige samenleving in *De tweede slaap* lijkt ook om een andere reden op de middeleeuwen: het christelijke geloof is verankerd in de manier van leven en er is geen scheiding van kerk en staat.

De hoofdpersoon in de roman is pater Christopher Fairfax. Hij mijmert over de armoede in het dorp en 'de val' (de ramp waaraan onze huidige wereld ten onder is gegaan):

tekst 3

Geen wonder dat de mensen zich in de eeuwen na de val weer zo vurig tot God hadden gekeerd: voor hen was het van levensbelang geweest om te kunnen geloven in een beter leven. [...] Fairfax zette zich schrap om zijn roeping te volgen: omzien naar wezen en weduwen. [...] Hij wilde [...] laten zien dat hij een serieuze man Gods was, en geen fanatieke jonge dweper uit de kathedraal, [...] en al evenmin een afstandelijke theoloog uit de bisschoppelijke stad die terugdeinsde voor de armen.

bron: Harris, De tweede slaap, Cargo 2019

In het christendom worden de theologale deugden geloof, hoop en liefde onderscheiden.

3p 6 Leg met tekst 3 uit:

- wat deugden tot theologale deugden maakt,
- wat de hoogste theologale deugd is en
- dat de hoogste theologale deugd op gespannen voet staat met hiërarchisch denken in het middeleeuws christendom.

De plot in *De tweede slaap* draait om een geheime archeologische verzameling die Fairfax vindt. Binnen de christelijke wetgeving in de toekomstige samenleving is het verboden om het verleden te onderzoeken. Volgens de christelijke machthebbers in de roman is dit verbod noodzakelijk om het goede leven te beschermen. Herontdekken van technologie zou volgens hen opnieuw tot een ramp leiden. Volgens verschillende filosofen maken instituties het goede leven mogelijk, maar kunnen die het goede leven ook bedreigen.

1p 7 Leg uit dat het genoemde verbod van de kerk om het verleden te onderzoeken kan worden opgevat als een bedreiging van het goede leven door instituties.

Fairfax heeft zich als pater altijd geschikt naar het verbod op onderzoek van het verleden. Maar door de inzichten in de technologie uit 'de wereld van vóór de val' (ons heden) twijfelt hij steeds vaker of zijn honger naar historische kennis wel echt 'zondig' is zoals hij altijd dacht.

Harris onderzoekt in *De tweede slaap* de vraag naar zin. Zijn antwoord is: in een onvrije samenleving onder een dogmatisch juk van het christendom zullen altijd door kritisch zelfonderzoek en de ontdekking van technologische kennis mensen opstaan zoals Fairfax die ontdekken dat een goed leven ook zonder de christelijke waarden van het geloof mogelijk is.

Deze opvatting van Harris over een fictieve toekomst is vergelijkbaar met de analyse van Charles Taylor dat de vraag naar zin in de loop van de geschiedenis is veranderd.

3p 8 Leg uit dat volgens Taylor de vraag naar zin in de moderne tijd is veranderd door:

- zelfreflectie en
- de opkomst van de natuurwetenschappen.

Beargumenteer vervolgens met deze analyse van Taylor of jij het eens bent met Harris' antwoord op de vraag naar zin in *De tweede slaap*.